

Co to za wypowiedzenie?!

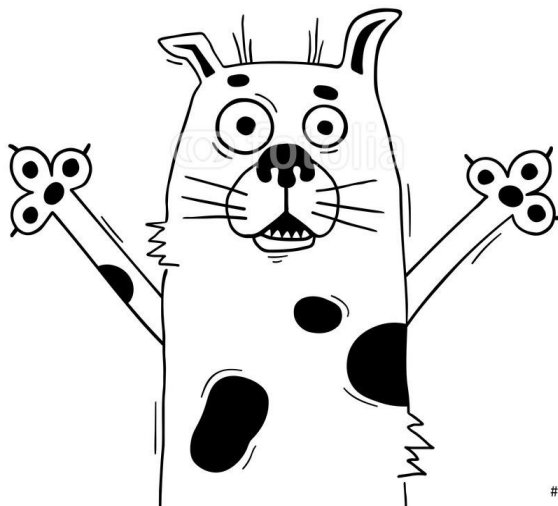
Ohó!

Algorytm postępowania.

1. Znajdź wszystkie **orzeczenia** (tzn. czasowniki w formie osobowej, czasowniki zakończone na -no, -to; czasowniki niewłaściwe np. trzeba, można, należy, warto).

* Znalazłeś jedno orzeczenie? → to zdanie pojedyncze – rysujemy drzewiasty wykres.

* Znalazłeś dwa orzeczenia? → to zdanie złożone – rysujemy małe wykresiki złożone z kropek i kresek.

#181559989

Uwaga! Znalazłem bezokolicznik, co robić?

* Sprawdź, czy nie jest to dopełnienie lub część czasu przyszłego złożonego np.

Tomuś lubi jeść brokuły.

(podmiot+orzeczenie+ dopełnienie+ dopełnienie) → zdanie pojedyncze

Jutro będziemy śpiewać kolędy. → czas przyszły
złożony → zdanie pojedyncze

* Jeśli natomiast bezokolicznik ewidentnie stoi w centrum innego wypowiedzenia składowego, np.:

Poszedł do sklepu, by kupić brokuły.

To mamy do czynienia z równoważnikiem zdania. Równoważnik nie jest zdaniem, ale jest mu równy. Traktujemy takie wypowiedzenie, jak wypowiedzenie złożone.

ZDANIA ZŁOŻONE

Ustaliliśmy, że mamy do czynienia ze zdaniem złożonym. Co robimy?

1. Sprawdzamy, czy zdania nie są połączone jakimiś charakterystycznymi **spójnikami**. Zazwyczaj trzeba się ich nauczyć na pamięć – to bardzo pomaga.
2. Ustalamy, jaka jest **relacja** między zdaniami.

Jeżeli zdania składowe nie określają się wzajemnie: jedno zdanie składowe nie wynika z treści drugiego i może istnieć osobno (np. *Jem obiad i czytam gazetę.* → *Jem obiad. Czytam gazetę.*); w żadnym zdaniu nie brakuje jakiejś istotnej informacji, którą musi podać drugie zdanie - to mamy do czynienia ze **zdaniami złożonymi współrzędnie**.

Rodzaje zdań złożonych współrzędnie można najłatwiej określić po **spójnikach**, jakie łączą zdania składowe:

☒ **łączne** - czynności współistnieją ze sobą, tzn. występują w jednakowym czasie i przestrzeni (np. Zuzia jest zdolna i uczy się dobrze.).

spójniki: "i", "a", "oraz", "ani", "ni", "jak", "też", "jakże", "także", "tudzież" lub bezspójnikowo (przecinek).
wykres: 1 ... 2

✚ **rozłączne** - zdania składowe wykluczają się wzajemnie (np. Odwiedzę kolegów albo pójdę na spacer.).

spójniki: "albo", "lub", "czy", "bądź" wykres: 1 <...> 2

wynikowe - jedna czynność wynika z drugiej (np. Andrzej jest pilny, więc w szkole ma dobre oceny).
spójniki: "więc", "zatem", "toteż", "dlatego", wykres: $1 \rightarrow \dots \rightarrow 2$

 przeciwstawne - czynności przeciwstawiają się sobie (np. Turyści byli już zmęczeni, ale nie chcieli robić postoju.).
spójniki: "ale", "lecz", "a", "jednak", "zaś", "natomiast", "choć"

wykres: $1 > \dots < 2$

☒ Synonimiczne * - czynności wynikają jedna z drugiej (np. Ciągłe dzwonią, czyli chcą to szybko załatwić).
spójniki: "czyli", "to jest", "to znaczy"

wykres: 1 .. = .. 2

Uwaga!!! Spójnik „a”!

Spójnik „a” pojawia się i w zdaniach łącznych i przeciwstawnych. By się upewnić, który to typ, podmień „a” na inny spójnik – jeśli zamiast niego pasuje „i” to jest to zdanie łączne. Jeżeli „ale” to przeciwstawne!

Jeżeli zdania nie są równe pod względem treści, jedno z nich jest „wybrakowane” i wymaga uzupełnienia –

to mamy do czynienia ze **zdaniami podrzędnie złożonymi**.

Zdanie podrzędnie złożone – zdanie złożone z wielu zdań składowych, w którym jedno z nich (zdanie podrzędne) uzupełnia treść drugiego (zdanía nadrzędnego) i zastosowane samodzielnie nie zachowuje sensu, np. *Okazało się, że pisały o tym wszystkie gazety.*

Zdania składowe oddziela się przecinkiem. **ZAWSZE**

Zdanie podrzędne zastępuje jakąś brakującą część zdania nadrzędnego.

Części zdania to: podmiot, orzeczenie, przydawka, dopełnienie, okolicznik.

Części zdania mają swoje konkretne pytania np.:

- przydawka → jaki?, który?, czyj?
- dopełnienie → kogo?, czego? komu? czemu? co? Kim? czym?;
- okolicznik → jak, gdzie, kiedy?.

W zależności od tego, jaką **brakującą część zdania** dane wypowiedzenie uzupełnia, **takim jest typem zdania podrzędnego**.

- Zdanie zastępujące przydawkę (odpowiadające na pytania przydawki) → zdanie przydawkowe
- Zdanie zastępujące dopełnienie (odpowiadające na pytania dopełnienia) → zdanie dopełnieniowe
- Zdania zastępujące okolicznik (odpowiadające na pytania okolicznika) → zdanie okolicznikowe
- Zdanie zastępujące podmiot (odpowiadające na pytania podmiotu) → zdanie podmiotowe

KOLEJNOŚĆ NIE MA ZNACZENIA!

ZDANIE NADRZĘDNE MOŻE BYĆ PIERWSZYM LUB DRUGIM ZDANIEM SKŁADOWYM.

WAŻNE JEST, ŻE WŁAŚNIE W NADRZĘDNYM BRAKUJE INFORMACJI I TO ONO WYMAGA UZUPEŁNIENIA.

ZDANIE PODRZĘDNE ODPOWIADA NA PYTANIE.

1 Wyjdziemy (kiedy?), 2 kiedy się zrobisz na bóstwo.

1 2 (kiedy?) Kiedy się zrobisz na bóstwo, wyjdziemy.

A zdanie orzeczeniowe?

NIE MA takich! Natomiast zdarzają się zdania wyjaśniające, co się kryje pod zaimkiem będącym orzecznikiem w orzeczeniu złożonym. Są to **zдания orzecznikowe!**

On jest taki, że dziewczyny się nim zachwycają.

Orzecznikiem jest zaimek („taki”), sam w sobie nie niesie konkretnej treści. Drugie zdanie wyjaśnia, co się kryje pod „taki”)

Rodzaje zdań podrzędnie złożonych

✎ **przydawkowe** (jaki? jaka? jakie? czyj? czyja? czyje? który? która? które? ile? czego? z czego?) – np. Usta, które kłamią, zabijają duszę. (Usta, jakie? które kłamią, zabijają duszę.)

✎ **dopełnieniowe** (kogo? czego? komu? czemu? kogo? co? kim? czym? o kim? o czym?) – np. Wiem, że nic nie wiem. (Wiem, o czym? że nic nie wiem.) Odpowiadają na pytania przypadków zależnych, oprócz mianownika i wołacza.

✎ **okolicznikowe:**

- miejsca (gdzie? skąd? dokąd? którędy?) – np. Tam sięgaj, gdzie wzrok nie sięga. (Tam sięgaj, *gdzie?* gdzie wzrok nie sięga.)
- czasu (kiedy? jak długo? w jakim czasie? dopóki? odkąd?) – np. Nie mów, kiedy cię nie poproszą. (Nie mów, *kiedy?* kiedy cię nie poproszą.)
- sposobu (jak? w jaki sposób?) – np. Wykonał to tak, że dostał nagrodę.. (Wykonał to tak, *jak?* że dostał nagrodę)
- przyczyny (dlaczego? z jakiej przyczyny? z jakiego powodu?) – np. Młodzież została zdemoralizowana, ponieważ oglądała złe treści w Internecie. (Młodzież została zdemoralizowana, *dlaczego?* ponieważ oglądała złe treści w Internecie.)
- celu (po co? w jakim celu?) – np. Żołnierze wyruszyli, by walczyć na wojnie. (Żołnierze wyruszyli, w *jakim celu?* by walczyć na wojnie.) (zazwyczaj jest nim **równoważnik zdania!**)
- przywolenia (mimo co? mimo czego? wbrew czemu?) – np. Dostał piątkę, mimo że popełnił błędy. (Dostał piątkę, *mimo czego?* mimo że popełnił błędy)
- stopnia i miary (ile? jak bardzo?) – np. Praca w nadgodzinach opłaciła się tak bardzo, że zarobiłem więcej. (Praca w nadgodzinach opłaciła się tak bardzo, *jak bardzo?* że zarobiłem więcej.)
- warunku (pod jakim warunkiem?, w jakim wypadku?, w razie czego?) Wstęp jest dozwolony pod warunkiem, że kieszenie zostaną opróżnione. (Wstęp jest dozwolony pod warunkiem, *pod jakim warunkiem?* że kieszenie zostaną opróżnione.) (zazwyczaj są wprowadzane przez spójniki: *jeśli, jeżeli, gdyby*)

✎ **orzecznikowe** (kim jest? czym jest? jaki jest?) – np. Nie **byłem** zawsze **taki**, jaki jestem. (Nie byłem zawsze taki, *nie byłem jaki?* jaki jestem.)

✎ **podmiotowe** (kto? co?) – np. Kto się uczy, ten zda egzamin. (Ten zda egzamin, kto? kto się uczy.)

Uwaga! Pytanie „co?”

Pytanie „co?” pojawia się zarówno przy podmiocie(kto? co?), jak i przy dopełnieniu (kogo? co?).

W jaki sposób rozróżnić, czy to zdanie podmiotowe, czy dopełnieniowe?

* sprawdź, czy w zdaniu nadrzędnym jest podmiot. Jeśli jest (nawet domyślny) – na pewno nie trzeba go uzupełniać.

Mama powiedziała, (co?) że jedziemy do babci.

* jeśli podmiot jest wyrażony zaimkiem, być może zdanie podrzędne wyjaśnia, co się pod nim kryje. Wtedy to zdanie podmiotowe.

(kto?) Kto mieczem wojuje, ten od miecza ginie.

ten = wojujący mieczem

* jeśli zdanie nadrzędne jest bezpodmiotowe, to często zdanie podrzędne wyjaśnia, kto jest wykonawcą czynności, np.:

Ucieszyło mnie, że znalazłem pracę.

Ucieszyło mnie[co? znalezienie pracy] → to „znalezienie” cieszy mnie, a nie ja wykonuję czynność cieszenia! ;)

